

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἀθηνᾶγορα Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας, τοῦ ἀπὸ Μ. Πρωτοσυγκέλλων, Ὁ Θεσμός τῶν Συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκου-
μενικῷ Πατριαρχεῖῳ. Ἐν Ἀθήναις 1927.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Παραμυθίας καὶ Πάργας καὶ ἀγαπητὸς φίλος καὶ ἀδελφὸς κ. Ἀθηνᾶγορας ὁ ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγκέλ-
λων, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐδημοσίευσεν περισπουδάστους ἱστορικὸς
μονογραφίας ὡς συμβολὴν εἰς τε τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν θύρα-
θεν ἱστορίαν. Ἐκ τούτων ἐσχάτως ἐδημοσιεύθη εἰς τεῦχος ἐκ τοῦ Δ'
τόμου τῆς ἐπετηρίδος τῆς ἐταιρείας τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν ἀναδη-
μοσιευθεῖσα, μελέτη ὑπὸ ἐπιγραφὴν «Ὁ Θεσμός τῶν Συγκέλλων ἐν
τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ».

Σκοπὸς τῆς διατριβῆς ταύτης εἶναι νὰ ἀποδείξῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν
ὑψίστην περιοπὴν εἰς ἣν ἐξαιλίχθη τὸ ἀξίωμα τῶν Συγκέλλων κατὰ
τὴν Βυζαντιακὴν ἐποχὴν. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅμως ταύτῃ νομίζομεν
ὅτι ὁ ἐλλόγιμος συγγραφεὺς ὑπερβάλλει τὰ πραγματικὰ περιστατικά,
καὶ ἀποδίδει εἰς τοὺς Συγκέλλους ὑπέροχὴν τοιαύτην ἦν οὐδέποτε εἶ-
χον. Ἀλλὰ καὶ τὴν κρίσιν τοῦ συγγραφέως περὶ τῶν γνωμῶν ἃς ἀπε-
κρυστάλλωσεν ἐν δημοσιευθείσῃ μελέτῃ ὁ πανοσ. ἀρχιμ. καὶ καθηγη-
τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ κ. Βασ. Στεφανίδης δὲν εἰρίσκομεν εὐο-
δομένην ὡς ὧδε ἐξηγοῦμεθα.

Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι πρὶν καθιερωθῆ ὁ θεσμὸς τῶν διαρκῶν
περὶ τῶν Πατριαρχικῶν Συνόδων, σύμβουλοι καὶ παραστάται τοῦ Πα-
τριαρχοῦ ἦσαν οἱ διάφοροι ὀφφικαῖοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ
Σύγκελλοι. Τούτων δὲ πρωτεύων ἦτο ὁ Σύγκελλος ὡς ὁμόστεγος τοῦ
Πατριαρχοῦ ὡς καὶ ἡ λέξις δηλοῖ (σὺν καὶ κέλλα = κελλίον = δωμά-
τιον). Συνεπῶς ὁ Σύγκελλος ἦτο τὸ ἐγγύτερον πρὸς τὸν Πατριαρχὴν
πρόσωπον ἢ δεξιὰ του χεῖρ, ὡς ἄλλως τε εἶναι μέχρι σήμερον καὶ ἐν
τῷ Πατριαρχεῖῳ καὶ ἐν ταῖς Μητροπόλεσι. Λόγῳ ἄρα τῆς τοιαύτης
θέσεως τοῦ Συγκέλλου, εὐλόγως ἐν περιπτώσει χηρείας τοῦ θρόνου εἴτε
Πατριαρχοῦ εἴτε Μητροπολίτου, προετιμᾶτο ὁ Σύγκελλος ὡς διάδοχος
καθ' ὃ δεδοκίμασμένον ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ τόπου. Ἐνε-
κα δὲ τοῖς τοιαύτης ἐξαρτήσεως ἐπόμενον ἦτο ὁ Σύγκελλος καὶ με-
ταξὺ πολλῶν ὁ Πρωτοσύγκελλος νὰ προεξάρχη τῶν ἄλλων ὀφφικαίων
Κληρικῶν, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς (σελ. 8).

Δὲν ἦτο δὲ ἀπαραίτητον ὁ Σύγκελλος νὰ εἶναι πρεσβύτερος, ἢ δύ-
νατο νὰ εἶναι καὶ Διάκονος καὶ Μοναχὸς ἀκόμη, ἀφ' οὗ τὰ καθήκοντά
του κυρίως δὲν ἦσαν λειτουργικὰ ἀλλὰ διοικητικὰ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ
μέχρι σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἐνθα κατὰ τὸ ἄρθρον
37 τοῦ Καταστατικοῦ νόμου, Πρωτοσύγκελλοι διορίζονται *κληρικοί*
ἀγαμοὶ πνυχιοῦχοι τῆς Θεολογίας, συνεπῶς δύναται νὰ διορισθῆ πρε-

αβύτηρος ἢ Λαΐκας ἢ καὶ Μοναχὸς ἐφ' ὅσον καὶ οὗτοι κατὰ τὴν ἄρ-
χουσαν γνώμην εἰσὶν Κληρικοί.

Τὸ ὅτι ὁμοῦ οἱ τοιοῦτοι Σύγκελλοι εἶχον τιμὴν καὶ στίβιν Ἐπι-
σκόπου (σελ. 12), τοῦτο ὁ συγγραφεὺς τὸ ὑποστηρίζει χωρὶς ὁμοῦ ἀπο-
δείξεις θετικὰς νὰ προσκομίσῃ. Ἐπιχείρημα ἔχει ὅτι ὁ Φώτιος χαρα-
κτηρίζει τοὺς ἐν τῇ Ζ' Συνόδῳ Συγκέλλους Ἰωάννη καὶ Θωμᾶ «ὡς
διαλάμποντα· τῶν ἀποστολικῶν μεγάλων Θρόνων Τοποτηρητὰς καὶ τὸ
τῶν Ἀρχιερέων προνόμιον ἔχοντας». Διαφεύγει ὁμοῦ τὸν συγγρα-
φέα ὅτι οἱ Σύγκελλοι οὗτοι ἐν τῇ Συνόδῳ ἦσαν ἀπεσταλμένοι καὶ
ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, συνεπῶς
ἂν ὁ Φώτιος γράφει ὅτι εἶχον τὸ τῶν Ἀρχιερέων προνόμιον, τοῦτο
εἶχον ἀναμφιβόλως οὐχὶ διότι ἦσαν Σύγκελλοι, ἀλλὰ διότι ἦσαν πα-
τριαρχικὶ ἀπεσταλμένοι καὶ ἀντιπρόσωποι. Τοῦτο δὲ δὲν συνέβη διὰ
πρώτην φορὰν ἐν Συνόδοις, πατριαρχικὸι ἀντιπρόσωποι μὴ Ἀρχιερεῖς
νὰ καθέξουν θέσεις ἰσοτίμους μὲ Ἀρχιερεῖς, ἀδιαφόρως ἂν ἦσαν Σύγ-
κελλοι ἢ ὄχι.

Ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων, τὸ ἀξίωμα τῶν Συγκέλλων λόγῳ τῆς
αἵγλης ἦν περιεβλήθη, ἀφοῦ ὡς εἴπομεν ἦτο συγκελλιότης καὶ τοῦτ'
αὐτὸ ὁμόψυχος τοῦ Πατριάρχου, ἀπέβη καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ σημαντι-
κόν, δηλ. κατήντησε ἀπὸ Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα εἰς πολιτικόν, ἀφοῦ
Σύγκελλος ἦτο καὶ μέλος τῆς Συγκλήτου. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον
ὅτι ὁ Σύγκελλος ἐτάσσετο ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀξιώμασι μετὰ τὸν Μά-
γιστρον. Τὸ ὅτι ὁμοῦ ὁ Σύγκελλος ἀπέβη καὶ ἀνώτερος τοῦ Μαγί-
στρου ἴσως δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Πατριαρχῶν, εἶναι βεβαίως ὑπερ-
βολὴ τοῦ συγγραφέως (σελ. 13), ἦν γνώμην ἄλλως τε οὐδαμοῦ στη-
ρίζει. Κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν Εἰκονομαχίαν, καὶ ἕτερον
γεγονὸς συνετέλεσεν ὥστε ὁ Σύγκελλος νὰ ἀνυψωθῇ πολιτικῶς ἔτι μᾶλ-
λον, ἀφοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' Στέφανος ὁ εἶτα
Πατριάρχης εἰσελθὼν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου, ὑποδιάκονος γενό-
μενος ἐπιλοφορήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Αὐτοκράτορος Σύγκελλος, καὶ
τοῦτο ἵνα καταλάβῃ ἑξαιρετικὴν θέσιν μετὰ τῶν Κληρικῶν ὡς Πορ-
φυρογεννητός. Τὸ ὅτι ὁμοῦ ἀπέβη *σύνθρονος καὶ ὁμότιμος* τοῦ Πα-
τριάρχου, *ἀνώτερος κατὰ τὸ ἀξίωμα* καὶ αὐτῶν τῶν Ἐπισκόπων καὶ
Ἀρχιεπισκόπων ὡς ἐπαναλαμβάνει ὁ συγγραφεὺς (σελ. 14) οὐδαμό-
θεν ἐξάγεται. Δὲν ἀποδεικνύεται δὲ ἐκ τῆς ὅλης μελέτης τὸ ὅπερ ὁ
συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται «ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ Σύγκελλοι ἦσαν
ἀνώτεροι ἐλπίζω δὲ νὰ πείσω καὶ τοὺς ἀναγνώστας μου», ἀντικρούων
ἰὸν κ. Στεφανίδην, ἀληθῶς ὁμοῦ οὐδένα πείθει. Ἔχομεν τὴν γνώμην
ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑπερτιμᾷ τὰ γεγονότα σκοπὸν ἔχων νὰ ἀποδείξῃ τὸν
Σύγκελλον ἀνώτερον τῶν Ἐπισκόπων, ἀστοχεῖ δὲ τελείως εἰς τὴν ἀν-
τίκρουσιν τῶν γνωμῶν τοῦ κ. Στεφανίδου, ὅστις ἄριστα κρατεῖ τὰς
θέσεις αἱ ὑποστηρίζει, λέγων «ἐκ τοῦ ὅτι κἀθηγται πλησίον τοῦ Πα-
τριάρχου ἐκατέρωθεν καὶ ὅτι προσιδέρονται τῶν Ἀρχιερέων δὲν δύ-
ναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἐθεωροῦντο ἀνώτεροι αὐτοῦ». (πρβλ. Συμ-
βολαὶ εἰς τὴν Ἐκκλησ. Ἱστορίαν καὶ τὸ Δίκαιον σ. 65). Προκειμένου

~~να γίνῃ πρόβλησις τοῦ Συγκέλλου ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἐνώπιον τοῦ~~
~~Ἀυτοκράτορος τοῦτος ἅμα τῷ εἰσιέναι αὐτὸν προσκυνεῖ τὸν βασιλέα....~~

εἶτα κελεύει ὁ Πατριάρχης τεθεῖναι σκαμνίον εἰς τὸ εὐώνυμον μέρος ἀποκοπτῶν τῶν σκάμων τῶν Μητροπολιτῶν ... ἅει γὰρ οἱ Σύγκελλοι *προεισέρχονται* τῶν Μητροπολιτῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ καθέρονται ἀποκοπτοί ... οὐχὶ τοῦ βασιλέως παρόντος ... καὶ ἐν τῷ μέλλειν εἰσιέναι τοὺς Μητροπολίτας *ἀνίστανται* τῶν σκάμων οἱ Σύγκελλοι, καὶ τῶν Μητροπολιτῶν εἰσερχομένων εὐρίσκουσιν αὐτοὺς ἐκεῖσε καὶ κελεύει ὁ Πατριάρχης καθεσθῆναι τοὺς Συγκέλλους ... τῶν δὲ Μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου μελλόντων εἰσιέναι *ἀνίστανται* ἀπὸ τῶν σκάμων οἱ Σύγκελλοι καὶ ἴστανται, καὶ εἰσέρχονται πάντες καὶ κελεύσει τοῦ Πατριαρχοῦ καθέρονται οἷτε σύγγελοι καὶ οἱ Μητροπολίται». Ταῦτα ἀναφέρει τὸ ἐπίσημον βιβλίον τῆς Αὐλῆς, περιγράφων τὴν τάξιν ἀναδείξεως νέου Συγκέλλου, ἀφοῦ ὁ Σύγκελλος δὲν ἦτο πλέον ὁ ὁμόστεγος τοῦ Πατριαρχοῦ ἄλλο μέλος τῆς συγκλήτου, τοιοῦτος δὲ ἐγένετο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Στέφανος. Καίτοι ὁμοῦ τὸσον σαφῆς εἶναι ἢ ἔλθεσις αὐτῆ τῆς Βασιλείου τάξεως ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν Συγκέλλων ἐναντι τῶν Μητροπολιτῶν, ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς ἄλλοιᾶ ἐξάγει συμπεράσματα, ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν θέσιν ὅτι οἱ Σύγκελλοι ὑπερεῖχον τῶν Ἀρχιερέων.

Καὶ ἐν τούτοις προκειμένου νὰ εἰσέλθωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς οἱ Σύγκελλοι *ἀνίσταντο*, τῶν Μητροπολιτῶν δὲ εἰσερχομένων *εὐρίσκουσιν αὐτοὺς ἐκεῖσε* ὀρθίους δηλαδῆ. Ὁ συγγραφεὺς νομίζει ὅτι ἀφοῦ εἰσερχόμενοι οἱ ἀρχιερεῖς εὐρίσκουσιν τοὺς Συγκέλλους ὀρθίους, ἄρα οὗτοι δὲν ἠγέρθησαν χάριν τῶν εἰσελθόντων ἀρχιερέων. «Οἱ Ἀρχιερεῖς εἰσερχόμενοι εὐρίσκουσιν ὀρθίους πρὸ τῶν σκάμων αὐτῶν τοὺς Συγκέλλους νομίζω δὲ ὅτι τὸ ἐν διαφέρει πολὺ τοῦ ἄλλου» (σελ. 15). Πλὴν ὁ συγγραφεὺς ἀναμφιβόλως ταῦτα γράφων παρέβλεψε τὸ ἀναγραφόμενον «καὶ ἐν τῷ μέλλειν *εἰσιέναι* τοὺς Μητροπολίτας *ἀνίστανται* τῶν σκάμων οἱ Σύγγελοι». Εὐρίσκει δὲ σοβαρὸν τὸ ὅπερ ἀναφέρεται ὅτι «ὁ Πατριάρχης κελεύει τοὺς συγκέλλους καθεσθῆναι» καὶ οὐχὶ τοὺς Μητροπολίτας ἐν ᾧ ἀμέσως παρακατιῶν ἀναγράφεται «τῶν δὲ Μητροπολιτῶν τὴν πύλην τοῦ σεκρέτου μελλόντων εἰσιέναι *ἀνίστανται* ἀπὸ τῶν σκάμων οἱ Σύγκελλοι καὶ ἴστανται, καὶ εἰσέρχονται πάντες καὶ κελεύσει τοῦ Πατριαρχοῦ *καθέζονται οἷτε σύγκελλοι καὶ οἱ Μητροπολίται*». Ὁμοίως στηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐπιχειρήματα ὅτι ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ τῆς Αὐλῆς οἱ Μητροπολίται τιλοφοροῦνται «*Θεοφιλεῖς*» ἐν ᾧ οἱ Σύγκελλοι «*θεοφιλέστατοι*». Καίτοι δὲν παρατίθεται τὸ κείμενον καὶ οὐδαμῶς παραπέμπει, ἐν τούτοις ἐν τῇ ἰδίᾳ μελέτῃ εὐρίσκωμεν καὶ Διάκονον προσαγορευόμενον «*θεοφιλέστατον*» ὑπὸ Νικήτα τοῦ Σταθάτου (σελ. 26).

Ὁ συγγραφεὺς ἵνα ὑπερυνώσῃ τοὺς Συγκέλλους ὑπεράνω τῶν Ἐπισκόπων, προβάλλει ἐπιχειρήματα, πρῶτον ὅτι *προεισέρχονται* τὴν Μητροπολιτῶν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅτι μόνον αὐτοὶ *κάθηνται ἐπὶ ἀποκοπτοῦ* ἐπὶ ὑψηλοτέρου δηλονότι καθίσματος, ὅτι *κάθηνται* ἐκ δεξιῶν

ἢ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Πατριάρχου, ὅ,τι εἰς τὰς Μεγάλας ἑορτὰς ἐν τῇ Μεγ. Ἐκκλησίᾳ ὁ Σύγκελλος εἶχε τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τὸν Πατριάρχην πορευόμενος πρὸ τῶν Ἀρχιερέων, ὅτι εἰς τὰ ἐπίσημα γεύματα μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἐν τοῖς Ἀνακτόροις ἐκάθητο μετὰ τὸν Ραΐκτορα.

Εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Ὅ,τι ἐκάθητο ἐν τοῖς Ἀνακτόροις εἰς τὰ γεύματα μετὰ τὸν Ραΐκτορα εἰς θέσιν τιμητικὴν, δὲν ἔχει σημασίαν πολλὴν ἐφ' ὅσον ὁ Σύγκελλος ἦτο Συγκλητικός, τῆς θέσεως τοῦ Συγκέλλου κατὰ τὸν συγγραφέα ἀνυψωθείσης εἰς ὑψιστον πολιτικὸν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος (σελ. 19), ὅστις κατὰ παραβάσιν τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας πρωτοβουλίᾳ αὐτοκρατορικῇ ἐξέλεγε τὸν ἄνευ γνώσεως τοῦ Πατριάρχου, ὅστις πάλιν Πατριάρχης αἰσθανόμενος τὴν προσβολὴν δὲν μετέβαινε εἰς τὴν ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τελουμένην ἐπίσημον πρόβλησιν τοῦ Συγκέλλου, ἀλλ' ὅταν ἐπέστρεφεν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ὁ Πατριάρχης ἐχειροθέτει αὐτόν. Ἐὰν δὲ εἰς τὰ Ἀνακτορικὰ γεύματα ὁ Σύγκελλος κατεῖχεν τιμητικὴν θέσιν, ἐν τούτοις εἰς τὰ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις προγεύματα τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων ὁ Σύγκελλος ἐκαλεῖτο μετὰ τοὺς Μητροπολίτας (σελ. 16), ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ Σύγγελλος ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεως ἦν κατεῖχεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅμως ἐφέρετο μετὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς ὡς μέχρι σήμερον γίνεται. Ὅ,τι προεισήρχετο τῶν Ἀρχιερέων ὁ Σύγκελλος, ὅ,τι εἰς τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐν τῷ Ναῷ εἶχε τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τὸν Πατριάρχην, ὅλα ταῦτα οὐδόλως ἀποκαλύπτουσιν τὸν Σύγκελλον ἀνώτερον τῶν Ἀρχιερέων. Καὶ σήμερον ἐν Ἐκκλησιαστικῇ παρατάξει, προειέρονται ἐν τῷ Ναῷ ἢ προεξέρχονται ἐκ τῆς ὄροιας Πύλης, οἱ νεώτεροι ἢ κατώτεροι ὡς ὀφφικιάλοι ἱερεῖς καὶ ἔπονται οἱ Ἀρχιμανδριταί, οἱ Οἰκονόμοι κ. ο. λ. περίξ δὲ τοῦ Ἀρχιερέως πορεύονται οἱ Διάκονοι, ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι οἱ προεισερχόμενοι ἢ προεξερχόμενοι νεώτεροι Ἱερεῖς εἶναι ἀνώτεροι τῶν ἐπομένων αὐτῶν Οἰκονόμων καὶ Ἀρχιμανδριτῶν, ἢ ὅτι οἱ περιστοιχοῦντες τὸν Ἀρχιερέα Διάκονοι εἶναι ἀνώτεροι τῶν Ἱερέων. Ὅπως δὲ τότε οἱ Σύγκελλοι ἐκάθητο ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων τοῦ Πατριάρχου πρὸ τῶν Ἀρχιερέων, οὕτω καὶ ἤδη ὅτε ἐν τῷ θρόνῳ χοροστατεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς, ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ ἴστανται οἱ Διάκονοι καὶ κατόπιν οἱ Ἱερεῖς, χωρὶς ἐκ τούτου οἱ Διάκονοι νὰ εἶναι ἀνώτεροι τῶν Ἱερέων. Ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ Ἱεραρχίᾳ τὸ γε νῦν. Ὁ Βασιλεὺς ἀκολουθεῖται ἀμέσως ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του ἀδιαφόρως ἂν οὗτοι ἔχουσι βαθμὸν Στρατηγοῦ ἢ Λοχαγοῦ, ἔπονται δὲ ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι. Κατὰ δὲ τὸν Κανονισμόν Σωμάτων καὶ στρατιωτ. καταστημάτων ἐν παρατάξει, προηγεῖται τῆς φάλαγγος ὁ Διοικητής, ὅπισθεν καὶ ἐκ δεξιῶν του ἱππεύει ὁ Ἱερεὺς ἐξ ἀριστερῶν του δὲ ὁ ὑπασπιστὴς ἀδιαφόρως ἂν οὗτοι φέρωσι βαθμὸν ἔστω καὶ ἀνθυπολοχαγοῦ, ὅπισθεν δὲ αὐτῶν πορεύονται ὁ Πατρὸς καὶ ὁ Ταμίας οἵτινες ἀναγκαιῶς φέρουσι βαθμὸν Λοχαγοῦ, καὶ μετὰ τούτους οἱ ἄλλοι ἀξιωματικὶ ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι. Καὶ οἱ Σύγκελλοι ἄρα ἦσαν διαγγελεῖς τοῦ Πα-

τοιόχου, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐβάδιζον ἢ ἐκάθηντο πέριξ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ διότι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Ἀρχιερέων. Καὶ σήμερον ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελλος προσεδρεύει τοῦ Πνευματικοῦ δικαστηρίου ἐν ᾧ παρεδρεύουσιν Ἀρχιερεῖς, ἐκδίδει ἐνταλτικὰς ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικοὺς προϊσταμένους τῶν Ἐνοριῶν, οὐδεὶς ὅμως ὑπελόγισε τοῦτον ἀνώτερον τῶν Ἀρχιερέων.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ τοὺς Συγκέλλους ἀνωτέρους τῶν Ἀρχιερέων, ἐν τούτοις ἐξανίσταται κατὰ τοῦ κ. Στεφανίδου ὅστις ὑπενόησεν ὅτι οἱ Σύγκελλοι ἦσαν παρεδρεύοντες ἐν ταῖς ἐνδημούσαις Συνόδοις (σελ. 22), διότι οὐδέποτε μετ' Ἀρχιερέων ἐν τοιαύταις Συνόδοις παρεῖσθησαν Σύγκελλοι.

Ἄλλ' ὁ συγγραφεὺς διὰ νὰ καταδείξῃ τὴν ὑψηλὴν θέσιν τῶν Συγκέλλων, λαμβάνει ὡς γνώμονα τὸν Πορφυρογέννητον Στέφανον τὸν υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Ὑποδιάκονον καὶ Σύγκελλον. Ἀπέβη λέγει ὁ Σύγκελλος *σύνθρονος καὶ δμῶτιμος* (!) τοῦ Πατριάρχου (σελ. 23), καὶ τοῦτο διότι οἱ Πατέρες τῆς ἐπὶ Φωτίου Συνόδου ἀφοῦ ἐπευφήμησαν τοὺς Βασιλεῖς εἶτα ἐπευφήμησαν «Στέφανον τὸν Πορφυρογέννητον καὶ θεοπρόβλητον Σύγκελλον». Εἶναι ὅμως φανερόν ὅτι αἱ ἐπευφημίαι αὗται ἀποτείνοντο οὐχὶ πρὸς τὸν Σύγκελλον Στέφανον, ἀλλὰ εἰς τὸν Πορφυρογέννητον Στέφανον, καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν. Ἄλλὰ καὶ αἱ ἰδιάζουσαι τιμαὶ αἰ Λέων ὁ Σοφὸς ἀπέδωκεν εἰς τὸν διδάσκαλόν του Σύγκελλον Εὐθύμιον μεταβάς παρ' αὐτῶ εἰς Βαλουκλῆ, οὐδὲν καὶ αὗται ἀποδεικνύουσιν διότι ἀπεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὸν πνευματικόν του Πατέρα Εὐθύμιον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Σύγκελλον Εὐθύμιον, ἐπὶ μᾶλλον ἀφοῦ οὗτος ἦτο ἀνὴρ «πολλοῖς ἔτισιν τῇ μοναχικῇ διαπρέψας ἀσκήσει καὶ προφητικῷ χαρίσματι ἠξιομένος (σελ. 29)».

Τὸ ὅτι δὲ οἱ Σύγκελλοι πολιτικὴν εἶχον ὑπεροχὴν καὶ οὐχὶ Ἐκκλησιαστικὴν δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς: Ὁ συγγραφεὺς ψέγει τὸν κ. Στεφανίδην ὅστις νομίζει ὅτι Σύγκελλοι ἐγένοντο καὶ Ἀρχιερεῖς «ὁ κ. Στεφανίδης δὲν ἴσταιται μέχρις ἐνταῦθα προχωρεῖ, ἀκόμη καὶ ἀτυχῶς προχωρεῖ πολὺ, εὗρισκει ἀνεκαρκεῖς τοὺς προεσβυτέρους Συγκέλλους καὶ σπεύδει νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ διὰ Μητροπολιτῶν» (σελ. 21). Παραδόξως ὅμως ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἴδιον κεφάλαιον περὶ Μητροπολιτῶν Συγκέλλων (σελ. 31). Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι οἱ Αὐτοκράτορες ἀνύψωσαν καὶ Ἀρχιερεῖς εἰς τὴν τάξιν τῶν Συγκέλλων, πλὴν τοῦτο ἐπέφερον Ἐκκλησιαστικὴν ταραχὴν διότι οἱ Μητροπολιταὶ Σύγκελλοι ἠθέλησαν νὰ προκαθίσωσι τῶν ἄλλων Μητροπολιτῶν ὅπερ δὲν τοῖς ἐπετράπη. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Δούκας διέταξεν ἵνα οὗτοι ἀρκεσθῶσιν εἰς τὰς τιμὰς τοῦ Παλατίου καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια, καὶ νὰ μὴ «πειρῶνται διὰ τῶν συγκλητικῶν τιμῶν ἀλλάξαι τοὺς σεβασμίους θρόνους».

Ὁ συγγραφεὺς παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ ὅτι ὁ πολὺς Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἔγραφεν οὐχὶ Σύγκελλος ἀλλὰ Σύγγελος. Ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Οἶκουμ. Πατριάρχον Ἰερειμῖαν τὸν Β' ὑπογράφεται «*Πρωτοσύγ-*

γελος» καὶ οὐχὶ «*Πρωτοσύγκελλος*» ὃ δὲ ἐκδίδων ταύτην μακαρίτης Ἰω. Σακελλίων ἐν ὑποσημειώσει προσθέτει ὅτι καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστολάς τοῦ οὗτως ὑπογράφεται «*Πρωτοσύγγελος*» δίδει δὲ τὸν περὶ τοῦτου λόγον Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ πρὸς Πατρίστον τὸν Ζακύνθιον «ἀπὸ τοῦ Ἀγγέλω τὸ Σύγγελος ὡσπερ ἄγγελος ἢ τὸ Σύγκελος ἀπὸ τοῦ Κελεύω ὅτι Συγκελεύς εἶποις ἂν οικειότερον ὡς ἀπὸ τοῦ Βασιλεύω βασιλεύς» δι' ὃ καὶ τὸ «*Πρωτοσύγγελος*» ἔγραψε δι' ἑνὸς «λ» (ἴδε Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας τ. α' σελ. 40).

Οὕτως ἔχει ἡ περὶ Συγκέλλων διατριβὴ τοῦ Σεβ. Παραμυθίας καὶ Ἀθηνᾶγορα. Νομίζομεν δὲ ὅτι ὁ συγγραφεὺς θελήσας νὰ ἐξετάσῃ τὸν θεσμόν τῶν Συγκέλλων μὲ εὐμενῆ πρόθεσιν, ὑπερύψωσε τούτους, μὴδὲ ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οὗτοι κατέλαβον θέσιν ἀνωτέραν τῶν Ἀρχιερέων, ἠστόχησε δὲ νομίσας ὅτι κατέφθασαν καὶ αὐτὸν τὸν Πατριάρχην. Ταῦτα ὁμῶς ἐλάχιστα μειώνωσι τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν τῆς ἀρίστης μονογραφίας, καὶ εἶναι ἀξίος πολλῶν ἐπαίνων ὁ ἐλλόγιμος καὶ φιλόπνοος συγγραφεὺς, ὅστις μὲ ὅλην τὴν ἐργώδη ποιμαντορικὴν διακονίαν εὐρίσκει χρόνον ἵνα ἀσχολεῖται εἰς τὰς προσφιλεῖς τοῦ ἱστορικῶς μελέας.

Ἐν Καρδίτῃ

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΙΕΖΕΚΙΗΛ

W. Baumgartner.— *Das Aramaeische im Buche Daniel.* (Zeitschrift für die alttest. Wissenschaft 1927 Heft 1)2 σ. 81-133).

Εἶναι ἀληθές, ὅτι πλὴν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν τεκμηρίων πρὸς χρονολογικὴν κατάταξιν τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ χρησιμεύει καὶ ἡ Ἀραμαϊκὴ γλῶσσα αὐτοῦ, ἐν ἣ διεσώθησαν τὰ κ. 2, 4β-7, 28. Ἡ συγκριτικὴ ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις τῆς γλώσσας ταύτης πρὸς τε τὰς ἀρχαιοτέρας καὶ νεωτέρας ἀραμαϊκὰς διαλέκτους, σκοποῦσα πρῶτιστως νὰ εὐρῆ τὰς ὑφισταμένκας διαφορὰς καὶ ὁμοιότητας καὶ καθορίσῃ τὴν θέσιν τῆς Βιβλικῆς Ἀραμαϊκῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀραμ. διαλέκτων, εἶναι ἀπαραίτητος οὐ μόνον πρὸς σπουδὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἀραμ. γλώσσης, ἀλλὰ καὶ πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συγγραφῆς τῶν ἀραμαϊκῶν μερῶν τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ. Τὰ ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὁμῶς μελέτης ἐξαγόμενα συμπεράσματα δεόν μετα πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐφεκτικότητος νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ διασωθέντα γραπτὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαιοτέρων ἀραμαϊκῶν διαλέκτων, ὀλίγιστα ὄντα δὲν ἐπιτρέπουν ἐν πολλοῖς σημείοις οἰανδήποτε συγκριτικὴν μελέτην, ὁπότε εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ διασωθέντα ἡμῖν γραπτὰ μνημεῖα τῶν νεωτέρων ἀραμαϊκῶν διαλέκτων. Ἡ μέθοδος ὁμῶς αὕτη, ἐπιχειροῦσα νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, εἶναι ἐπισηφαλῆς, διότι πᾶσα συμφωνία ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ τῆς Βιβλικῆς Ἀραμαϊκῆς πρὸς τὰς νεωτέρας ἀραμ. διαλέκτους τότε μόνον ἔχει ἀποδεικτικὴν σημασίαν, ὅταν ἀποκλίνῃ ἐξ ἀρχαιοτέρας ὀρθογραφίας. Ἀκριβῶς δὲ ἡ χρησιμοποίησις τῆς μεθόδου ταύτης, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης μόνον ὑπαγορευομένης, ἤγαγε τοὺς πλείστους ἀσχοληθέντας περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν ἀραμ. γλῶσσαν τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ ὡς «*βραδυτέραν ἀραμαϊκὴν δυτικὴν*» καὶ κατ' ἀκολουθίαν ν' ἀπορρίψωσι τὴν γνησιότητα τοῦ βιβλίου. Τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ὁμῶς εὐρεθέντα διάφορα γραπτὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς ἀραμ. γλώσσης, ὧν

μερῶν ἐξιστοῦνται μέχρι ἀρχαιότερας ἐποχῆς (8 καὶ 7 αἰ.), ἀπῆλθον νέαν ἔρανον, ἧς περισσότερον γλωσσικόν υἷον διαθέτουσι καὶ ἀσφαλεστέραν μέθοδον μετερχομένη νὰ καταλήξῃ εἰς οὐκ ἀπόλετον συμπέρασμα. Δὲν ἐβράδυναν δὲ γὰ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τοιαῦτα ἐργασίαι. Ἡ ὡς βραδυτέρα Ἀραμαϊκὴ μέχρι τοῦδε χαρακτηριζομένη Βιβλικὴ Ἀραμαϊκὴ ἤρχισεν ὑπὸ τινῶν νὰ θεωρηθῆι ὡς κατὰ πινὰς αἰῶνας ἀρχαιότερα καὶ συνεπῶς αἱ διηγήσεις τοῦ Δανιὴλ νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς ἀρχαίαι καὶ γνήσιαι. Μετὰ τὰς γνωστάς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐργασίας τῶν R. D. Wilson, Ch. Boufflower καὶ Drivet ἤδη ὁ W. Baumgartner ἐν τῇ ἄνω σημειωθεῖσῃ ὥραϊα πραγματείῳ ἀσχολεῖται περὶ τὸ αὐτὸ θέμα ἔχων ὑπ' ὄφιν πάντα τὰ μέχρι τοῦδε εὑρεθέντα γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν διαφορῶν ἄραμ. διαλέκτων. Ὁ σ. συγκρίνει τὰ ἐξῆς κυριότερα σημεῖα τῆς ὀρθογραφίας τῆς ἄραμ. γλώσσης τοῦ Δανιὴλ πρὸς τὰς λοιπὰς ἄραμ. διαλέκτους καὶ ζητεῖ ἐκ τῶν ὑφισταμένων διαφορῶν καὶ ὁμοιοτήτων νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῶν ἄραμ. διαλέκτων: 1) τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ *ἄλεφ* καὶ αἱ τελικῶν ὄντων ἐν τῇ ἐμφαντικῇ καταστάσει τῶν ἄρσενικῶν καὶ τῇ ἀπολύτῳ τοῦ θηλυκοῦ τῶν οὐσιαστικῶν, τῇ καταλήξει τοῦ α' πληθ. προσώπου τοῦ τετελεσμένου καὶ τῷ ἀντωνυμικῷ ἐπιθήματι, τοῖς παραγώγοις ἀπαρεμφάτοις, ταῖς εἰς ἃ ληγοῦσαι ἀντωνυμίαις, ἐπιρρήμασι καὶ μορίοις καὶ τοῖς μετὰ τοῦ ὀνόματος *Jahne* συντεθειμένοις κυριόσι ὀνόμασιν 2) τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ *ζάριν* καὶ *ντάλεθ* 3) τοῦ *ἄριν* καὶ *κῶφ* 4) τοῦ *σειν* καὶ *σάμεχ* 5) τῆς λέξεως *μαρέ* 6) τῶν ἀντωνυμιῶν, τῶν ἀντωνυμικῶν ἐπιθημάτων καὶ καταλήξεων τοῦ β' καὶ γ' πληθ. προσ. τοῦ τετελεσμένου 7) τοῦ *Ha'el* 8) τῶν προθημάτων τῶν ἀτοπαθῶν ὀρηματ. τύπων, 9) τὴν παθητικὴν σημασίαν τοῦ *Pe'il*, 10) τὸν σχηματισμὸν τοῦ *Jussiv* 11) τῶν ὀρημάτων *λάμεδ* *h a i* καὶ *λάμεδ ἄλεφ* καὶ 12) τῶν παραγώγων ἀπαρεμφάτων.

Ἡ συγκριτικὴ αὕτη μελέτη ἄγει εἰς τὸ ἐξῆς ἀποτέλεσμα. Ἐν τῇ διατηρήσει τοῦ *σειν*, τῇ ὀρθογραφίᾳ τῆς λέξεως *μαρέ*, τῷ σχηματισμῷ τοῦ *Ha'el* καὶ τῶν ἀτοπαθῶν ὀρηματ. διαθέσεων, τῇ διατηρήσει τοῦ *Jussiv* καὶ *Pe'il* καὶ τῇ ὀρθογραφίᾳ τῶν παραγώγων ἀπαρεμφάτων καταδείκνυται ἡ Βιβλικὴ Ἀραμαϊκὴ ἀρχαιότερα τῆς *Παρωμνηνῆς*, τῆς *Ἰουδαϊκῆς* Ἀραμαϊκῆς καὶ ἐν πολλοῖς καὶ αὐτῆς τῆς *Ναβαταϊκῆς*. Ἐν τῇ ὀρθογραφίᾳ τοῦ *ἄλεφ* καὶ αἱ τελικῶν ὄντων καὶ τῇ διατηρήσει τοῦ *σειν* ἴστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος μετὰ τῆς *Ναβαταϊκῆς*. Μετὰ τῆς *Παλωμνηνῆς* δὲ πάλιν καὶ τῆς *Ναβαταϊκῆς* ἔχει κοινὰ σημεῖα, τὸν ὅμοιον σχηματισμὸν τῶν ὀρημάτων *λάμεδ ἄλεφ*, τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ *ντάλεθ* ἀντὶ τοῦ ἀρχαιότερου *ζάριν*, τοῦ *ἄριν* ἀντὶ τοῦ *κῶφ*, τοῦ *ρονν* ἐν ταῖς ἀντωνυμίαις, ἀντωνυμικοῖς ἐπιθημασι καὶ καταλήξει τοῦ β' καὶ γ' πληθ. προσ. τοῦ τετελεσμένου. Τῆς Αἰγυπτιακῆς Ἀραμαϊκῆς (=ἡ γλῶσσα τῶν ἐν Ἀσσοῦν καὶ Ἐλεφαντίνῃ εὑρεθέντων ἄραμ. παπύρων ἐκ τοῦ 5 π. χ. αἰ.) καταδείκνυται ἡ Βιβλικὴ Ἀραμαϊκὴ νεώτερα, ἐπομένως ἴστανται μετὰ τῆς Αἰγυπτ. Ἀραμ. ἀφ' ἐνόδου καὶ τῆς *Ναβαταϊκῆς* καὶ *Παλωμνηνῆς* ἀφ' ἑτέρου. Κατὰ ταῦτα ὁ σ. χαρακτηρίζει αὐτὴν οὔτε ὡς ἀρχαιότεραν οὔτε ὡς βραδυτέραν, ἀλλ' ὡς *μέσην* Ἀραμαϊκὴν.

Περαιτέρω ἐξετάζων τὴν γλῶσσαν τοῦ Δανιὴλ πρὸς τὴν τῶν ἄραμ. μερῶν τοῦ βιβλίου τοῦ Ἑσδρα, εὐρίσκει ὅτι ταῦτα εἶναι ἀρχαιότερα κατὰ πινὰς μόνον δεκαετηρίδας καὶ ὀλίγον ἀρχαιότερον τὸ Ἱερσμ. 10, 11. Ἐν τέλει ἐξετάζων, ἂν ἡ Βιβλ. Ἀραμ. ἀνήκῃ εἰς τὸν ἀνατολικὸν ἢ δυτικὸν κλάδον, οὐδὲν σημεῖον εὐρίσκει δικαιολογοῦν τὴν εἰς τὸν ἀνατολικὸν κλάδον κατάταξιν αὐτῆς, ἀλλ' οὔτε τὸναντιον δέχεται ἐπὶ τοῦ ζητηματος τούτου νομίζει, ὅτι δὲν δύναται νὰ δοθῇ ἀπάντησις, διότι τὰ κύρια διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνατολικοῦ ἄραμ. κλάδου δὲν ἀναφαίνονται κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους. Αἱ ἐν τῷ Δανιὴλ ὑπάρχουσαι Ἀκκαδικαὶ καὶ Περσικαὶ λέξεις οὐδὲν, κατὰ τὸν σ., δεικνύουσι, διότι τοιαῦτα λέξεις ἦσαν διαδεδομένα καθ' ἅπαν τὸ κράτος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς Αἰγυπτ. Ἀραμ. Ἐπίσης ἡ ὄντως μὴ σηματικὴ ἐλευθέρα σύνταξις τοῦ ὑποκειμένου, ἀντικειμένου καὶ ἐπιρροητικῶν

προσδιορισμῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸ ὄημα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται, δὲν δεικνύει, κατὰ τὸν σ. ἐπίδρασιν τῆς Ἀκκαδικῆς γλώσσης. παρ' ἧ ἢ σύνταξις αὕτη εἶναι λίαν συνήθης, ἀλλὰ προκύπτει παρ' ἐσωτερικῆς ἐξέλιξεως αὐτῆς τῆς Ἀσσυαίτης γλώσσης, ἧς τὰ αἰτία ἀρροσούμεν.

Ἡ πραγματεία ἀποτελεῖ τῶ ὄντι ὄμοιαν συμβολὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος καὶ ἐγείρει τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς λεπτομερῆ ἔρευναν αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῶν ἀραμαϊκῶν διαλέκτων παρουσιάζουσιν εἰσέτι πολλὰ κενά, ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων ἐκ τῆς συγκριτικῆς αὐτῶν μελέτης ἀποβαίνει ἀναγκαιῶς δυσχερῆς καὶ οὐχὶ πάντοτε ἀσφαλῆς. Εὐνόητον δὲ μεθ' ὅσης ἐπιφυλακτικότητος καὶ προσοχῆς δέον τὰ οὕτως ἐξαγόμενα συμπεράσματα νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιὴλ λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου τούτου.

B. M. B

Fr. Baumgaertel. — Ist die Kritik am Alten Testament berechtigt? Schwerin 1927.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Fr. Baumgaert I τῶ 1924 ἐν Schwerin γενομένη καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἐκτυπωθεῖσα διάλεξις ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Bedeutung des Alten Testaments für den Christen» προὐκάλεσεν ὀξύτατον συγγραφικὸν ἀγῶνα, ὅστις τελευταῖον εἶχεν ἐκτραπῆ ἐκ τοῦ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου. Ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ἐκδοθεῖσῃ ἐκτενεῖ πραγματεία ὁ σ. ἀναπτύσσει πλατύτερον τὰς ἐν τῇ διαλέξει συνεπτυγμένως διατυπωθείσας γνώμας αὐτοῦ καὶ ζητεῖ πολλαχῶς νὰ καταδείξῃ τὴν ὀρθότητα αὐτῶν. Τὸ θέμα τῆς πραγματείας εἶναι, ἂν ἡ Κριτικὴ εἶναι δεδικαιολογημένη ἐν τῇ ἐρεύῃ τῆς Π. Δ. Ὑπὸ τὸν ὄρον Κριτικὴ ἐννοεῖ ὁ σ. τὴν *κριτικὴν τοῦ κειμένου*, τὴν *φιλολογικὴν κριτικὴν* καὶ τὴν *ἱστορικὴν κριτικὴν*. (Ὑπὸ τὸν ὄρον «φιλολογικὴ κριτικὴ» ἀνταπέδωκα τὸν γερμανικὸν ὄρον «Literar kritik» ὑπὸ δὲ τὸν ἕνα ὄρον «ἱστορικὴ κριτικὴ» τοὺς δύο γερμανικοὺς «Geschichtskritik» καὶ «Religionskritik», καθ' ὅσον νομίζω ὅτι ὑπὸ τὸν ὄρον «ἱστορικὴ κριτικὴ» ἐν τῇ εὐθείᾳ τῆς λέξεως ἐννοεῖα περιλαμβάνεται καὶ ἡ Religionskritik).

Ἐν πρώτοις τονίζει ὁ σ. τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου καὶ καταδεικνύει ἐν ὀλίγοις τὰ μέσα, ἅτινα μετέρχεται αὕτη πρὸς εὗρεσιν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου. Διεξοδικώτερον εἶτα διατρίβει περὶ τὰ ζητήματα τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, ὧν αὕτη μὲν ἐρευνᾷ τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. ὡς καθαρῶς φιλολογικὰ ἔργα, προτιθεμένη νὰ ἐξετάσῃ τὰ ζητήματα τῆς ἐνότητος, τῆς συστάσεως, τῆς γνησιότητος, τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ ἐκάστου βιβλίου τῆς Π. Δ., ἐκεῖνη δὲ ζητεῖ τὰ οὕτω ἀπομεμονωμένως καθ' ἕκαστον ἐξετασθέντα βιβλία νὰ κατατάξῃ εἰς τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν, νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ ἐκ τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἐγράφησαν, νὰ ἐξετάσῃ τὴν τυχὸν ἐξάρτησιν τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Π. Δ. διατυπωμένων παντοίων ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων καὶ τῶν ἐξιστορουμένων διηγήσεων ἀπὸ τῶν παραστάσεων καὶ τῶν παραλλήλων ἱστοριῶν, τῶν εὐρισκομένων παρ' ἄλλοις λαοῖς. Τονίζων ἔπειτα ὁ σ. τὴν σπουδαιότητα καὶ ἀναγκαιότητα τῆς τοιαύτης κριτικῆς ἐργασίας παρατηρεῖ ὅτι οὕτω θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν προσηκόντως τὴν ἱστο-

ορικὴν ἀξίαν ἐκάστου βιβλίου, νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἰσραηλιτικῆς θεολογίας καὶ εὐρωμεν τὸ ἰδιαίτερον αὐτῆς ἐξ ὄλων τῶν ἄλλων θεολογιῶν. Ἀναθεωροῦντες δ' ἔπειτα ἐκάστον τῆς φιλολογίας εἶδος θὰ δύνασθαι νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐξέλιξιν καὶ περαιτέρω ἀκόμη ἐπισκοποῦντες γενικῶς τὴν ὅλην Ἰσραηλιτικὴν φιλολογίαν ἐν συνοχῇ πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν καὶ καθορίζοντες τὴν τυχὸν ὑπάρχουσαν συγγένειαν, εὐρίσκοντες ὁμῶς καὶ τὰς ἰδίας ὁδοὺς, ἃς ἐβάδισεν ἡ Ἰσραηλιτικὴ φιλολογία, θ' ἀναχθῶμεν εἰς τὴν «*ἱστορίαν τῆς Ἰσραηλιτικῆς Φιλολογίας*». Παρὰ ταῦτα ὁμῶς δὲν παραλείπει ὁ σ. νὰ καταδείξῃ καὶ τὰ ἐπισημὰ σημεῖα τῆς κριτικῆς ταύτης μεθόδου. Μετὰ σύντομον ἀνασκόπησιν τῆς ἱστορίας τῆς κριτικῆς εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δυσχεροῦς ζητήματος τῆς σχέσεως τῆς ἱστορικῆς ταύτης κριτικῆς πρὸς τὴν λεγομένην θεολογικὴν ἐξήγησιν τῶν βιβλίων τῆς Π Δ. Τὴν δοθεῖσαν λύσιν, ὅτι ἡ θεολογικὴ ἐξήγησις ἄρχει ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς ὃ παύει ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ, ἀδυνατοῦσα περαιτέρω νὰ χωρήσῃ, δὲν θεωρεῖ εὐστοχον, διότι τὰ ὄρια δὲν εἶνε σταθερά, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐλευθέρως σκέψεως τοῦ ἀτόμου. Ἐπίσης ὡς οὐχὶ ὀρθὴν θεωρεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ O. Eissfeldt δοθεῖσαν λύσιν (Israelitisch-Jüdische Religionsgeschichte und alttestamentliche Theologie. Zeitschr. für alttest. Wissenschaft. 3 Bd. 1926 Heft. σελ. 1 ἐξ), καθ' ἣν ἱστορικὴ κριτικὴ καὶ θεολογικὴ ἐξήγησις εἶναι δύο παράλληλοι μέθοδοι, *αὐναντιώμεναι εἰς τὸ ἀπειρον*. Τοῦναντίον ὑπάρχει, κατὰ τὸν σ, ζῶσα ἀλληλεπίδρασις τῆς θεολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐξηγήσεως, ἥτις δὲν ἀποκόπεται διὰ μεθόδου, ἀλλ' ἔγκειται ἐν τῇ *προσωπικότητι, τῇ πεποιθήσει, τῇ συνειδήσει* τοῦ ἐρμηνευτοῦ. Προχωρῶν ἐξετάζει τὴν ὡς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς ἐσχάτως ἀναφανείσαν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*πνευματικὴν*» ἐξήγησιν, καταδεικνύει τὰ τρωτὰ σημεῖα καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ἐγκλείει ἡ μέθοδος αὕτη, ἥτις ἐπαναφέρει τὸν ἀρχαῖον ἀγῶνα μεταξὺ πνεύματος καὶ γράμματος καὶ προῶρισται ταχέως νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κατὰ γράμμα θεοπνευστίας τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Τέλος ἀναίρει ὁ σ. τὸ τόσον ὑπὸ τῆς συντηρητικῆς μερίδος τονιζόμενον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς φιλολογικῆς καὶ ἱστορικῆς κριτικῆς, ὅτι δηλαδὴ μερικοὶ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀντιτίθενται εἰς τὰ συμπεράσματα τῆς κριτικῆς. Ἐπὶ φιλολογικῶν ζητημάτων ἀρνεῖται ὁ σ. εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν αὐθεντίαν, ἣν προθύμως ἀναγνωρίζει ἐπὶ θεολογικῶν ζητημάτων. Ἐν τέλει κατακλείων τὴν πραγματείαν τονίζει καὶ πάλιν τὴν ἀνάγκην τῆς κριτικῆς καὶ καταδεικνύει τὴν ὠφέλειαν αὐτῆς.

A. Schulz — *Das Buch der Richter und das Buch Ruth übersetzt und erklärt. Bonn 1926.*

Ἡ γοργὴ πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλεξις, τὴν ὁποίαν ἔσχε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἡ ἐπιστῆμη τῆς Π. Δ., ἀπῆλθε τὴν συγγραφὴν νέων ὑπομνημάτων εἰς πᾶσαν τὴν Π. Δ., ἅτινα ἐπὶ τῶν συμπερασμάτων τῶν νέων ἐργασιῶν στηριζόμενα θὰ ἠδύναντο τελειότερον νὰ ἐρμηνεύσωσι τὰ βιβλία αὐτῆς καὶ νὰ ἐξετάσωσι τὰ διάφορα ἐρμηνευτικὰ ζητήματα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάγκη δ' αὕτη καθίστατο διὰ τὴν διαμαρτυρομένην Θεολογίαν ἐπιπλακτικωτέρα, καθ' ὅσον τὰ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐκδο-

θέντα ὑπομνήματα ὑπὸ Διαμαρτυρομένων Θεολόγων, γοαφέντα εἰς ἐπογὴν. καὶ ἣν ἐπεξοάτει ἡ θεωρία τοῦ I. Wellhausen, διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ταύτης ἐπίδρασιν. μετερχόμενα αὐστηρὰν φιλολογικὴν κριτικὴν μέθοδον, ἣτις πολλάκις μεταβάλλεται εἰς ὑπερκριτικὴν, καὶ ὁρμώμενα ἐξ ὁρισμένων προϋποθέσεων περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Ἰσραηλ. Θρησκείας. Τὴν ἀνάγκην ταύτην σκοπεῖ νὰ θεραπεύσῃ ἐν μὲν τῇ Διαμαρτυρομένῃ Θεολογίᾳ τὸ ἀπὸ τοῦ 1913 ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ E. Sellin ἐκτενὲς ὑπόμνημα εἰς πᾶσαν τὴν Π. Δ. ἐν δὲ τῇ Καθολικῇ τὸ ὑπὸ J. Nikei—A. Schulz ἐκδιδόμενον ἐπίσης ἐκτενὲς ὑπόμνημα καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ F. Feldmann—G. Herkenne ἐκδιδόμενον. συντομώτερον καὶ μᾶλλον πρακτικὸς σκοποὺς ἐπιδιώκον, ἐν τῇ σειρᾷ τῶν τόμων τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπὸ τοῦ A. Schulz ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν καὶ τῆς Ρούθ.—Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, εἰ καὶ σύντομον, θίγει πάντα τὰ κυριώτερα ζητήματα καὶ διακρίνεται διὰ τὸ εὐστοχον τῆς μεταφράσεως. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ πραγματεύεται ὁ σ. τὰ σπουδαιότερα εἰσαγωγικὰ ζητήματα, ἐπὶ τῆς δεδομένης λύσεως τῶν ὁποίων ὀφείλω νὰ σημειώσω μερικὰς λέξεις.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνθεσιν τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν ἡ σχολὴ τοῦ J. Wellhausen δέχεται, ὅτι τοῦτο ἀπετελέσθη ἐκ δύο πηγῶν, αἷτινες συνηνώθησαν πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ Δευτερονομίου, ἐπομένως κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα, ἀποτελέσασα ἐν βιβλίον, ὅπερ πάλιν διεσκευάσθη βραδύτερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αἰχμαλωσίας ὑπὸ τινος, ὅστις εἰς τὰς διηγήσεις προσέδωκε θεολογικὴν χροιάν, προσαρμόσας αὐτὰς εἰς τὸ ἀξίωμα, ὅτι πτώσις ἐκ τῆς θρησκείας τοῦ Jahve φέρει ὡς τιμωρίαν τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς ξένους λαοὺς. Πρὸς τοῦτο ἐξήλειπεν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου τὰς διηγήσεις αἷτινες δὲν προσηρμόζοντο εἰς τὸ τεθὲν ἀξίωμα δηλ. τὰ 1,1 - 2,5. 9. 16. 17 - 21., αἵτινα πάλιν προσετέθησαν ἐκ τοῦ πρώτου ἀρχικοῦ βιβλίου κατὰ τὴν τρίτην ἐπεξεργασίαν, τὴν γενομένην εἰς τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνους, ὁπότε τὸ βιβλίον ἔλαβε τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν.—A. Schulz οὔτε τὴν θεωρίαν ταύτην δέχεται οὔτε τὴν ὑπὸ τοῦ Eissfeldt, ὅστις διακρίνει, ὡς εἰς πᾶσαν τὴν ἐξάτευχον οὕτω καὶ ἐνταῦθα, τρεῖς πηγὰς. Νομίζει ὅτι διὰ τῆς παραδοχῆς βραδυτέρων προσθηκῶν εἰς τὸ βιβλίον δύναται νὰ παρακάμψῃ τὰς δυσκολίας διασώζων τὸ ἐνιαῖον τοῦ βιβλίου. Οὕτω ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν καταριθμεῖ εἰς τὰς προσθήκας: τὸ ἄσμα τῆς Δεβώρας (κεφ. 5), τὸ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ Σαμψὼν (κεφ. 16), τὰ 2,1 - 5. 6,7 - 10, 36 - 40. 7,2 - 8. 9,26 - 42. 11,30 - 31. 34 - 40. 20, 29, 33α, 3β - 46. 21,1 - 14, 15 - 24. Τὰς ἐν κεφ. 17 - 21 περιεχομένας διηγήσεις ἐκλαμβάνει ὡς αὐτοτελεῖς ἱστορίας, τὰς ὁποίας εὔρην ὁ σ. προσθέσας αὐτὰς ἐν τέλει τῆς ἱστορίας τῶν Κριτῶν ἐν εἶδει προσαρτημάτων. Ἦδη ἡ πληθὺς τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκασμένος νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς προσθήκας δεικνύει τὰς μεγάλας δυσχερείας, πρὸς τὰς ὁποίας ἔχει νὰ παλαίσῃ ὁ ζητῶν νὰ διασώσῃ τὸ ἐνιαῖον τοῦ βιβλίου, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐγείρει εὐθὺς ἀμέσως εὐλόγον ἀμφιβολίαν ἂν ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ μόνη καὶ περαιτέρω ἂν βασίζηται ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐξηγητικῆς βάσεως.

Δύσκολον τῷ ὄντι πρόβλημα παρουσιάζει ἡ χρονολογία, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Κατ' αὐτὸ ἡ περίοδος τῶν Κριτῶν περιλαμβάνει 410 ἔτη. Κατὰ 1 Βασ 6, ὅμως (ἡ ἀρίθμησις τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν γίνεται κατὰ τὸν ἐβραϊκὸν κανόνα. Πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως καλ-

Λιτέρα θά ἦτο ἡ ἀριθμησις 1 Σαμ. 2 Σαμ. 3 Βασ. 4 Βασ.) ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἴγυπτου μέχρι τοῦ 1ου ἐτους τῆς βασιλείας Σολομῶντος παρήλθον 480 ἔτη, ἐπομένως εἰς τὰ 480 410=70 ἔτη δέον νὰ περιλάβωμεν 1) 40 ἔτη τῆς πορείας διὰ τῆς ἐρήμου ('Αριθ. 14,33. 32,13) 2) × ἔτη Ἰησοῦ Ναυῆ (20 κατὰ Schulz) 3) 40 ἔτη τοῦ Ἡλεί (1 Σαμ. 4,18) 4) × ἔτη Σαμουὴλ (20 κατὰ Schulz) 5) × ἔτη Σαοὺλ (10 κατὰ Schulz) 6) 40 ἔτη Δαυὶδ (2 Σαμ. 5,4. 1 Βασ. 2,11) 7) 4 πρώτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Σολομῶντος μέχρι οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ (1 Βασ. 6,1,) τὸ ὅλον 174, ἐπομένως διαφορὰ 104 ἔτων. Τὰς κατὰ καιροὺς γενομένας ἀποπειρας πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης θεωρῶν ὁ Schulz ὡς ἀποτυχούσας προβαίνει εἰς νέαν ἔρευναν, προτείνων τὴν ἐξῆς λύσιν. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ 1 Βασ. 6,1 τὸ μὲν χρόνον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ Σαμουὴλ οὐδόλως ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὡς μὴ εὐρῶν ἐν τῷ κειμένῳ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔτων, διὰ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Σαοὺλ ὑπελόγησε δύο μόνον ἔτη ἐπὶ τῇ βάσει 1 Σαμ 13,1, διὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦ Ἡλεί 20 μόνον ἔτη ὡς καὶ οἱ Ὁ' ἐν 1 Σαμ. 4,18 ἀνέγνωσαν, οὕτως ὥστε διὰ τὴν ἐκτὸς τῶν Κριτῶν περιόδον ἔχομεν 106 ἔτη. Διὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν Κριτῶν ὁ σ. τοῦ 1 Βασ 6,1 θὰ προσέθεσε, κατὰ Schulz εἰς τὰ ἐν Κριτ. 11,26 καταριθμούμενα 300 ἔτη τὰ ἐν 12, 7, 9, 11, 14. 13,1, ἔτη ἦτοι 6+7+10+8+40=71, τὸ ὅλον 371 ἔτη Ἐὰν λοιπὸν εἰς τὰ 106 ἔτη τοῦ ἐκτὸς τῶν Κριτῶν χρόνον προσθέσωμεν τὰ 371 ἔτη τῆς περιόδου τῶν Κριτῶν θὰ ἔχομεν σύνολον 477, ὅπερ χάριν τοῦ στρογγύλου ἀριθμοῦ ὁ συγγραφεὺς τὸ 1 Βασ 6,1 μετέβαλεν εἰς 480. Καίτοι ἡ ἐξηγήσις αὕτη φαίνεται αἴρουσα τὴν δυσκολίαν, δύνανται ὅμως νὰ ὑπάρξωσιν ἀμφιβολίαι τινὲς κατὰ τῆς ῥηθότητος αὐτῆς. Ὅτι ὁ συγγραφεὺς τὸ 1 Βασ. 6, 1 παρέλιπεν ἐντελῶς νὰ καταριθμήσῃ εἰς τὸν χρονολογικὸν αὐτοῦ ὑπολογισμὸν τὸν χρόνον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τοῦ Σαμουὴλ δὲν φαίνεται ἀληθές. Ἀμφοτέροι ὑπῆρξαν σπουδαῖοι ἄνδρες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ. λαοῦ καὶ παρέμειναν ὡς ζῶσαι προσωπικότητες ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἦτο ἀδύνατον ἡ περίοδος αὐτῶν νὰ παροραθῇ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως 1 Βασ. 6,1, ὅστις εἶχε μάλιστα πρὸ αὐτοῦ δλόκληρα ἔργα, ποιούμενα ἕκτεϊ ἡ λόγον περὶ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν. Ἀναπόδεκτος δὲ μένει ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Schulz, ὅτι οἱ Ὁ' εἰς 1 Σαμ. 4,18 διετήρησαν τὸ ἀρχικὸν κείμενον, ὡς ἐπίσης ὅτι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Κριτ. 11 26 εἶχε προηγηθῆ τῆς συγγραφῆς 1 Βασ 6,1. Ὡσαύτως ἂν τὸ προφανῶς ἐφθαρμένον χωρίον 1 Σαμ. 13,1 ἔλαβε τὴν μορφήν, ἣν σήμερον ἐν τῷ κειμένῳ ἔχει, πρὸ ἢ μετὰ τὴν συγγραφὴν 1 Βασ 6,1 παραμένει ἄγνωστον. Ἡ ὑπὸ τοῦ Schulz προτεινομένη λύσις προσκόπτει εἰς δυσχερείας, οὕτως ὥστε δυσκόλως δύναται τις νὰ δεχθῆ τὴν ῥηθότητα αὐτῆς. Ἡ ὑπάρχουσα διαφορὰ νομίζω ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς μὴ διατηρήσεως τῶν ἀρχικῶν ἀριθμῶν ἐν τῷ κειμένῳ, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ πολλαχῶς μετεβλήθη, ὑποστὰν διαφορῶς τύχας. Ἐφ' ὅσον δὲ προσπαθοῦμεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σημερινοῦ κειμένου νὰ λύσωμεν τὴν διαφορὰν, ἀναγκαίως καταφεύγομεν εἰς διαφορῶς συνδιαμοῦς. οἵτινες εἰς οὐδὲν ἀσφαλῆς συμπέρασμα δύναται νὰ καταλήξωσιν.

Ὡς πρὸς τὴν ἐν τῷ κανόνι θέσιν τοῦ βιβλίου τῆς Ρουθ νομίζει ὁ Schulz ὅτι ἀρχικῶς τὸ βιβλίον τῆς Ρουθ ἠκολούθει εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὸ βιβλίον

τῶν Κριτῶν, ἣν θέσιν κατέχει σήμερον ἐν τοῖς Ο' καὶ τῇ V υἱαία, μεταστρεφέν βραδύτερον εἰς τὰ Καθηβίμ, εἰς τὴν θέσιν σήμερον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κανόνι εὐρίσκεται, ἔνεκα τῆς συχνῆς αὐτοῦ λειτουργικῆς χρήσεως ὧς ἀποδείξεις προσάγει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου καὶ ἐνίων ἐκκλησ. Πατέρων. Βεβαιοῦς ὁ Ἰωσήπος (Κατ. Ἀπ. I 8] ἀριθμῶν 22 κανονικά βιβλία ἐλαμβάνει προφανῶς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν καὶ τῆς Ρουθ ὡς ἓν. ἀλλὰ τοῦτο γίνεται ἵνα ἐξαχθῇ ὁ ἀριθμὸς 22 κατὰ τὰ 22 γράμματα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ τεχνικὴ δ' αὕτη συνένωσις δὲν δηλοῖ ὅτι πράγματι τὰ δύο βιβλία ἦσαν συνηνωμένα ἐν τῷ ἑβρ. κανόνι. Ἡ μετάθεσις τοῦ βιβλίου τῆς Ρουθ ἐκ τῶν Ἀγιογράφων εἰς τοὺς Προφήτας εἶναι ἔργον τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων, ἵνα ἐξαχθῇ ὡς σύνολον τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. ὁ ἀριθμὸς 22. Εὐλογον δ' ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτην συνένωσιν ἔδιδε τὸ Ρουθ 1,1α, ὅπερ ἀνάγει τὴν ἱστορίαν τῆς Ρουθ εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κριτῶν. Ὁ δὲ παρ' Ὁριγένει [Εὐσ. Ἐκκλ. Ἱστορ. 6,25], Κυρίλλῳ Ἱεροσολύμων [Κατήχ. 4,35] Ἱερωνύμῳ [Κτοβ :ab] ἀπαντῶν ἀριθμὸς 22 τῶν βιβλίων τῆς Π. Δ. στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀριθμώσεως τοῦ Ἰωσήπου, μόνον ἵνα ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων συμφωνήσῃ πρὸς τὰ 22 γράμματα τοῦ ἑβρ. ἀλφαβήτου. Ἡ Ἰουδαϊκὴ ὁμως παράδοσις καὶ δὴ τῶν Παλαιστινῶν Ἰουδαίων ἀριθμεῖ 24 βιβλία, ἐπομένως χωρίζει Κριτὰς καὶ Ρουθ πρὸ βιβλ. Ἐδρα Ἀποκ. 14,41-46. Talm Baba bathra 146, ὁ δὲ Ἱερώνυμος εἰς τὸν πρόλογον τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Δανιὴλ παρατηρεῖ «In tres siquidem partes omnis Sacra Scriptura ab eis (=τοῖς Ἑβραίοις) dividitur, in Legem, in Prophetas et in Ἀγιογράφα id est in quinque, in octo et in undecim libros» πρὸ βιβλ. καὶ Prol gal.

Δεδομένου δὲ ὅτι τὴν αἰτίαν τῆς εἰς 22 ἀριθμώσεως δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἰκάσωμεν, ἐνῶ τῆς εἰς 24 ἀριθμώσεως οὐδεμίαν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν, φαίνεται πιθανώτερον ὅτι ἡ εἰς 22 ἀρίθμησις εἶνε ἡ ἀρχαιότερα. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι Μελίτων Σάρδεων [Εὐσ. Ἐκκλ. Ἱστορ. 4,26] καὶ ἡ ἐν Ἰππῶνι σύνοδος παραθέτου ἀπλῶς τὰ δύο βιβλία, ἐνῶ ὁ 85 Ἀποστ. κανὼν σαφῶς χωρίζει αὐτά. Ἐπι ἀπίθανος φαίνεται ὁ δεύτερος ἰσχυρισμὸς τοῦ Schulz, ὅτι τὸ βιβλίον τῆς Ρουθ ὄχι μόνον ἠκολούθει ἀρχικῶς εὐθὺς μετὰ τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπετέλει προσάρτημα αὐτοῦ ὡς αἱ ἐν Κριτ. 17-21 περιεχόμενα ἱστορία, κατ' ἀκολουθίαν θέτει τὴν συγγραφὴν ἀμφοτέρων τῶν βιβλίων εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον. Κατὰ τῆς γνώμης ὁμοῦς ταύτης ἀντιτίθεται ὄχι μόνον ὁ ἐντελῶς διάφορος χαρακτήρ, ὅστις διακρίνει τὴν δλην ἱστορίαν τῆς Ρουθ, ἀλλὰ κυρίως ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης. Οἱ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κριτῶν ἀπαντῶντες ἀσυνήθεις γραμματικαὶ τύποι δὲν εἶναι λείψανα οὔτε τῆς ἀρχαίας Ἑβραϊκῆς γλώσσης οὔτε τῆς Μωαβιτικῆς διαλέκτου, ἀλλ' εἶναι ἀραμαϊσμοί, δεικνύοντες ὅτι τὸ βιβλίον ἐγγράφη εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα εἶχεν ἀρχίσει νὰ διαδίδηται, ἐπομένως εἰς διάφορον ἐποχὴν ἢ τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν. Ἀξιοπαρατήρητος δὲ εἶναι ἡ ὁμοιότης τὴν ὁποίαν δεικνύουν τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ 1 Σαμ. πρὸς τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν Ἡ ἱστορία λ. χ. τοῦ Ἠλεὶ καὶ Σαμουὴλ ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν διήγησιν τῶν Κριτῶν, ὁ λίνδυνος τῶν Φιλισταίων Κριτ. 10,7. 13,1 ἀναφαίνεται καὶ εἰς 1 Σαμ 4 ἐξ., ὁ τόπος τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν ἐξιστορουμένου εἶναι ὁ αὐτός, εἰς ὃν ὄναφεται ἡ ἐν

1 Σαμ. 1 ἐξ διήγησις, μετὰ δὲ τὸν τελευταῖον στίχον τοῦ βιβλίου τῶν Κριτικῶν μετὰ τὴν ἐπιτομήν, ἤν ἱστορίαν, ἣν εἰσαγεῖ ὁ στίχος [πβλ. Κριτ. 3 7. 17, 6. 18, 1. 19, 1.], ὁπότε δέον ἢ τὸν στίχον νὰ συνδέσωμεν μετὰ 1 Σαμ. 1 ὡς κακῶς ἀπ' αὐτοῦ ἀποχωρισθέντα, ἢ νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἱστορία ἀπολέσθη. Ὅπως ποτ' ἂν ἔχη τὸ ζήτημα, ἡ στενὴ σχέσηις τῶν πρώτων κεφαλαίων τοῦ 1 Σαμ. πρὸς τὸ βιβλίον τῶν Κριτικῶν φαίνεται νὰ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν παραδοχὴν, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἔκειτό ποτε ὡς προσάρτημα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κριτικῶν τὸ βιβλίον τῆς Ρουθ, τοῦ ὁποῦ ὁ χαρακτήρ εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Τὸ βιβλίον τῶν Κριτικῶν ἐξικονίζει ἀνώμαλον κατάστασιν πολέμων καὶ μετακινήσεων τῶν φυλῶν ἐν Παλαιστίνῃ, ἐνῶ τὸ βιβλίον τῆς Ρουθ φαίνεται νὰ ἐγράφη εἰς εἰρηνικοὺς χρόνους. Τὸ δὲ χωρίον Ρουθ 4, 7, ἐάν εἶναι γνήσιον, ἄγει ἀναμφιβόλως εἰς βραδυτέρους χρόνους.

E. Sellin. — Die Ausgrabung von Sichem (Zeitsch. des Deutschen Palästina-Vereins Bd 50 Hest 4).

Ἐν τῷ Κ'. τεύχει τῆς «Θεολογίας» ἔδωκα μικράν τινα περίληψιν τῶν μέχρι ἀνοίξεως 1927 διενεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ E. Sellin ἐπὶ τοῦ λόφου Balata. Αἱ κατὰ τὸ θέρος τοῦ παρελθόντος ἔτους συνεχισθεῖσαι καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Συχέμ ἐργασίαι ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα εὐρήματα, δι' ὧν καθίσταται δυνατὸν ἀσφαλέστερον καὶ ἀκριβέστερον νὰ καθορισθῇ ὁ χρόνος τῆς οἰκοδομήσεως τῶν τειχῶν, τοῦ ἀνακτόρου, τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ τεμένους. Εἰς δύο κυρίως σημεῖα ἐνετοπίσθησαν αἱ ἐργασίαι: εἰς τὴν ἐκσκαφὴν τοῦ νοτιοδυτικῆς τμήματος τοῦ τεμένους καὶ εἰς τὴν ἀκριβεστεραν παρακολούθησιν καὶ ἔρευναν τῶν τειχῶν πρὸς τὴν βορειοὶν διεύθυνσιν.

Ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ τμήματι τοῦ τεμένους εὐρέθη ἡ νοτιοδυτικὴ γωνία τὴν ὁποίαν σχηματίζει τὸ δεύτερον τεῖχος, ἐνῶ τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ἐξεσκάφησαν εἰς μῆκος 7 μ πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν διεύθυνσιν, χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ ἡ συνέχεια αὐτῶν. Ἐν τῷ ὑπὸ τῶν τειχῶν τούτων περιεχομένῳ μέρει εὐρέθησαν τρεῖς οἰκίαι, αἵτινες εἶναι κατὰ τοῦτο ἀξιωματικῶν, διότι, ἐκτός, τῶν ἐν αὐταῖς εὐρεθέντων πολλῶν ἀντικειμένων, παρέχουσιν ἀσφαλὲς σημεῖον ἀφρηρίας πρὸς χρονικὸν καθορισμὸν πάντων τῶν οἰκοδομημάτων τῆς ἀκροπόλεως. Τὰ θεμέλια δῆλον ὅτι τῶν οἰκῶν τούτων κείνται πολὺ βαθύτερον τῶν θεμελιῶν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τῶν κυκλωπέων τειχῶν ὑποστηριζομένου ἐπιπέδου τῆς δυτικῆς πτέρυγος τοῦ ἀνακτόρου. Εὐλόγως δ' ὁ Sellin ἀνάγει τὰς οἰκίας ἀπ' ἐνός, τὰ κυκλώπεια τείχη καὶ τὸν ναὸν ἀπ' ἑτέρου εἰς διαφόρους ἐποχάς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ οἰκίαι ἀνήκουν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν μέσην ἐποχὴν τοῦ ὀρειχάλκου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς εὐρεθέντων ἀντικειμένων, τὰ κυκλώπεια τείχη μετὰ τοῦ ἀνακτόρου καὶ τοῦ ναοῦ θὰ καταγώνται ἀναγκαιῶς ἐκ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου μετὰ 1600 καὶ 1300. Ἐπίσης αἱ γινόμεναι ἐργασίαι πρὸς τὴν βορειοανατολικὴν διεύθυνσιν τῶν τειχῶν φαίνεται νὰ διευκολύνωσι σημαντικῶς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν βορειοανατολικῶν τειχῶν. Ὡς ἐν Ἱερικῷ οὕτω καὶ ἐνταῦθα εὐρέθησαν διπλᾶ τείχη, τὰ ὁποῖα περιέβαλον τὴν πόλιν. Αἱ προσεχεῖς ἐργασίαι, προορισθεῖσαι κυρίως πρὸς

~~ἀκριβεστέραν παρακολούθησιν τῶν τειχῶν Ἰσως ἀποβῶσι γονιμότεραι πρὸς
τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν τειχῶν~~

B. M. B.

I. *autocratie russe*. Constantin Pobiedonostsev, procureur général du Saint Synode. Mémoires politiques, correspondance officielle et documents inédits relatifs à l'histoire du règne de l'empereur Alexandre III de Russie (1881-1894). Paris, Payot, 1927.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Στέφανος Δούγκας, «Ἐκκλησ. Φάρος» Ἀλεξανδρείας, τόμ. ΚΕ', 1926, σ. 113—166. Μετὰ βιογραφικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ διαπρεποῦς κληρικοῦ καὶ διδασκάλου τοῦ Γένους Στεφάνου Δούγκα, παρατίθενται τέως ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Δωροθέου Βουλησιᾶ, ὅστις εἶχε καταγγεῖλει αὐτὸν ὡς κακόδοξον. Διότι ὁ Δούγκας ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ τῆς δογματικῆς θεολογίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Σχέλλινγ. Αἱ δημοσιευόμεναι πέντε ἐπιστολαί, ἐπιστολαὶ ληφθεῖσαι ἐκ κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Γρηγόριον Ε', ἐφησυχάζοντα ἐν Ἀγίῳ Ὁρει πρὸς τὸν Κύριλλον ΣΤ', τότε Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καὶ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Βλαχίας Ἰωάννην Μουρούζην. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις καταγγέλλει ὁ Βουλησιᾶς τὸν Δούγκαν καὶ ζητεῖ τὴν ἐξέτασιν τοῦ προκληθέντος ζητήματος. Πράγματι δὲ τὸ Πατριαρχεῖον ἐκόλεσεν εἰς ἀπολογίαν τὸν Δούγκαν καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν ν' ἀνακαλέσῃ τὰς παρεξηγουμένας φράσεις. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν πρώτην τῶν δημοσιευμένων ἐπιστολῶν τοῦ Βουλησιᾶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κύριλλον ΣΤ', τέως ἀνέκδοτος διασωζομένη ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ» ΚΣΤ'. 1927, σελ. 368.8.

Synopsis Evangelica. Textum Graecum quattuor Evangelorum recensuit et juxta ordinem chronologicum Lycae praesertim et Johanne concinnavit R. P. Lagrange societatis curis R. P. Leveigne, Parisiis (Gabalda) 1926. Ἡ λαμπροτάτη ἐκ πάσης ἐπόψεως Εὐαγγελικῆ Σύνοψις αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, παρασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ δοκιμωτέρου τῶν συγχρόνων Γάλλων Λατίνων ἐρμηνευτῶν τῆς Γραφῆς Lagrange, σκοπὸν ἔχει νὰ διευκολύῃ τὴν σύγκρισιν τῶν κειμένων καὶ τὴν εὑρεσιν τῆς σχέσεως καὶ ἐξαφότησεως τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν παρ' ἀλλήλων, ταῦτοχρόνος δὲ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῆς εὐαγγελικῆς ἀφηγήσεως. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον εἶναι τὸ ἀπαρτισθὲν κριτικῶς ἐν τοῖς ἐρμηνευτικοῖς ἔργοις τοῦ Lagrange προσεγγίζει δὲ μᾶλλον πρὸ τὸ τῆς ἐκδόσεως Westcott — Hort, προτιμηθὲν τοῦ τῆς ἐκδόσεως Soden. X.

T. R. CLOVER, *The Jesus of History*, New York 1916. Τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ὀργανώσεως British Student Christian Movement, ἀνεδημοσιεύθη δὲ καὶ ἐν Ἀμερικῇ φέρον καὶ προτασσομένην ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβουργίας Randall. Τὸ βιβλίον τοῦτο φέρει ἀπολογητικὸν χαρακτῆρα στρεφόμενον κατὰ τῶν ἀρνούμενων τὴν ἱστορικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

JOHANNES THEODORASCOPULOS. Platons Dialektik des Seins, Tübingen 1927. Ἀρίστη φιλοσοφικὴ πραγματεία τοῦ κ. Ἰ. Θεοδορακοπούλου ἀναφερομένη εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος.

Βασιλείου Ἀντωνιάδου, Καθηγητοῦ τῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης. Ἐγχειρίδιον κατὰ Χριστὸν Ἠθικῆς, Ἐν ΚΠόλει 1927. Οἱ μαθηταὶ καὶ θαυμασταὶ τοῦ διαπρεποῦς Καθηγητοῦ κ. Ἀντωνιάδου ἀνέλαβον τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, πρόσωπον τηλαυγές προτάξαντες τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦτο ἐν ᾧ ἐκτίθεται τὸ Γενικὸν μέρος τῆς κατὰ Χριστὸν Ἠθικῆς. Ἐπιφυλασσόμεθα νὰ κρίνωμεν αὐτὸ μετὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ τοῦ ἑτέρου τόμου.

Δημ. Κονῆμουτσοπούλου, Ἡ Κατηχητικὴ καὶ ἡ ἐν τῷ παρόντι σημασία αὐτῆς παρ' ἡμῖν. Ἐν Ἀθήναις 1927. Μετὰ τὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἔκδοσιν τῆς ἐννοίας τῆς Κατηχητικῆς καὶ τοῖς ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ μέσοις χρόνοις θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ καθόλου χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ, ἐκτίθησιν ὁ σ. ὀρθοτάτας παρατηρήσεις περὶ τῆς συγχρόνου θέσεως αὐτῆς ἐν τῇ Δύσει καὶ παρ' ἡμῖν, περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς καὶ ὑποδεικνύει τοὺς τρόπους τῆς ἀναπτύξεως τῆς Κατηχητικῆς παρ' ἡμῖν.

Κ. Μ. Πάλλη, Καθηγητοῦ τοῦ Ἐκκλησιολογικοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, Περὶ τοῦ προβιβασμοῦ τοῦ θρόνου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1924.

Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῆς τῶν Μονῶν διαιρέσεως, Ἐν Ἀθήναις 1924. Τοῦ αὐτοῦ. Περὶ τῶν Ἐπαρχιακῶν Συνόδων. Ἐν Ἀθήναις 1924 (Ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Νομικῆς Σχολῆς).

Mélanges de l'Université Saint Joseph, Table méthodique sommaire des treize premiers volumes, 1906 - 1926, Beyrouth 1927.

FRANCISCO ROZ. De erroribus Nectorianorum qui in hac India orientali versantur. Inélit latin-εγριαque de la fin de 1586 ou du début de 1587, Roma 1928.

Κωνσταντίνου Ν. Καλλινίκου, Πρωτοπρεσβυτέρου, Ψαλμικά βοηθήματα. Ὁ ἱερός Ψαλτὴρ ἐν τῇ πράξει. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1927.

— Acta V. Conventus vellehradensis, anno MCMXXVII. Olomucii 1927.

— De la fosse H., La seconde épître aux Corinthiens, les épîtres aux Galates, aux Colossiens, aux Ephésiens, à Philémon, Paris 1925.

— Hafeli L., Die Peschitta des A. T., mit Rücksicht auf ihre textkritische Bearbeitung u. Herausgabe (Alttest. Abh. 11. 1) Münster 1927.

— Pieper K., Paulus. Seine missionarische Persönlichkeit u. Wirksamkeit (Neutest. Abh. 12. 1-2) Münster 1926. § Sickenberger. J., Leben Jesu nach den vier Evangelien. Kurzgefasste Erklärung. IV. Johannes evangelium Kap. 7 bis 11 (Biblische Zeitfragen, 12. 5). Münster i. W. 1926.

— Simon, A., Praelectiones Biblicae. M. T. 1. Commentarius in quattuor J. C. evangelia 3 ed. recensuit J. Prado. Torino-Roma 1927. Marietti.

— Weß, K., Die Frohbotschaft Jesu über Lohn und Vollkommenheit. Zur evangel. Parabel von den Arbeitern im Weinberg Mt. 20, 1-16 (Neutest. Abhandl. 12. 4-5). Münster i. W. 1927.

— *Staab, Karl*, Die Pauluskatenen. Nach den handschriftlichen Quellen untersucht. Rom, Verlag des Päpstl. Bibelinstituts, 1926.

— *Tondelli, Leone*, Cesù nella storia. Al Centro della critica biblica. Milano, Società editrice «Vita e Pensiero» (1925).

— *Voelker, Karl*, Mysterium und Agape. Die gemeinsamen Mahlzeiten in der alten Kirche. Cotha, Klotz, 1927.

— *Π. Ρ. Φερράρα*, Θρησκευτικαὶ μελέται. Ἐν Σύρῳ '927.

— Ἀνακοινώσεις τῆς Ρωσικῆς Παλαιστινείου Ἐταιρείας (ρωσιστὶ) Πετρούπολις (Λενινγκράδ), τομ 29, 1926. Περιεχόμενα: *Φ. Οὐσπένσκη*, Ἀντιζηλία τῶν λαῶν ἐν τῇ ἐγγύς Ἀνατολῇ, Ρωσσία καὶ Γαλλία. *Ἰ. Κρατσκόβσκη*, Δύο ἀραβικαὶ διηγήσεις ἐκ Ναζαρέτ; *Ἰ. Σοκολόφ*, Τὸ ἔργον τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ περὶ τῆς κατακτῆσεως τῆς Κίνας ὑπὸ τῶν Μογγόλων.— *Α. Ζαχάρωφ*, Οἱ Φιλισταῖοι (κεφάλαιον ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Αἰγαίου πελάγους— *Φ. Οὐσπένσκη*, Ἀνατολικὴ πολιτικὴ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ— *Δ. Λέμπενδεν*, Ἡμερολόγια τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν γειτόνων Ἐπαρχιῶν.

Ἐπιτηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος Δ' Ἀθῆναι 1927.
Ἀθηναγόρα Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας. Ὁ θεσμὸς τῶν Συγκέλλων ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριαρχείῳ. — *Στεφανίδου Μιχ.*, Μουσικὴ καὶ χρυσοποιία κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χυμευτάς. *Γιαννοπούλου Ν. Γ.* Διόρθωσις ἐπιγραφῆς. *Κουκουλέ Φ.*, Ξελινίζω, Περὶ Βυζαντινῶν φορεμάτων.— *Πασχάλη Δ. Π.*, Μεσαιωνικαὶ καὶ μεταγέστεραι ἐπιγραφαὶ τῆς νήσου Ἄνδρου.— *Ξανθουδίδου Στεφ.*, Ὁ Φαλλίδος, Χριστιανικὴ ἐπιγραφή Ἡρακλείου Κρήτης. *Χαριτάκη Γ.* Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καΐρου.— *Μηλιοπούλου Ἰ. Π.* Ἡ Χρυσανέραμος. *Γούδα Μιχ.*, Βυζαντινὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Ἄθῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου.— *Φάβη Βασιλείου*, Ἀκάπνιστον μέλι.— *Παπαδοπούλου Α. Α.* Καιρὸς. *Συγγοπούλου Α.* Βυζαντινὸν περιήλιον, *Στεφανίδου Βασ.* Ὁ μητροπολίτης Ἄπρωσ ἢ ὁ μητροπολίτης Ἄπρω; — *Μούρατν Φρειδ.* Ὁ Οὐνούαδης καὶ ἡ ὑπὸ Μωάμεθ Β' τοῦ Πορθητοῦ πολιορκία τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1456.— *Ἀμάντου Κ.* Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας. *Κτενᾶ Χριστοφόρου*, Χρυσόβουλοι λόγοι τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς Δοχειαρίου.— *Σωτηρίου Γ. Α.* Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Θεσσαλίας τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. *Μενάρδου Σ.* Περὶ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς.— *Ορλάνδου Α. Κ.* Ἀνατολιζουσαι Βασιλικαὶ τῆς Λακωνίας.— *Γ. Ε. Τυπάλδου.* Τὰ φραγκικὰ οἰκόσημα τῆς Χαλκίδος. Βιβλιοκρισίαι, ἀνακοινώσεις κτλ.